

Francisc Deak

Romeo Popescu

Tratat de drept succesoral

Ediția a III-a, actualizată și completată

Vol. III. Transmisiunea și partajul moștenirii

Francisc Deak

Romeo Popescu

Tratat de drept succesoral

Ediția a III-a, actualizată și completată

Vol. III. Transmisiunea și partajul moștenirii

Universul Juridic

București

-2014-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2014, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DEAK, FRANCISC

Tratat de drept succesoral / Francisc Deak, Romeo Popescu. –

Ed. a 3-a completată și actualizată. - București : Universul Juridic,
2013-2014

3 vol.

ISBN 978-606-673-213-0

Vol. 3 : Transmisiunea și partajului moștenirii. - 2014. –

Bibliogr. - ISBN 978-606-673-237-6

I. Popescu, Romeo

347.65(498)(035)

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15**

DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

*„Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac...
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;
La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori negliobi!”*

(Mihai Eminescu, *Scrisoarea I*)

Abrevieri

AUB	- Analele Universității București
C. Ap.	- Curtea de Apel
Cas.	- Curtea de Casație
C. civ.	- Codul civil
CD	- Culegere de decizii
C. fam.	- Codul familiei
C. Jud.	- Curierul Judiciar
col. civ.	- colegiul civil
C. pen.	- Codul penal
C. pr. pen.	- Codul de procedură penală
C. pr. civ.	- Codul de procedură civilă
CSJ	- Curtea Supremă de Justiție
dec.	- decizia
H.G.	- Hotărârea de Guvern
ICCJ	- Înalta Curte de Casație și Justiție
JN	- Justiția Nouă
LP	- Legalitatea Populară
O.G.	- Ordonanța Guvernului
p.	- pagina
Repertoriu ...	- Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1952-1969 de I. Mișuță, Al. Lesviodax, iar pe anii 1969-1975, 1975-1980 și 1980-1985 de I. Mișuță (Ed. Științifică, 1970, 1976, 1982, 1986)
RRD	- Revista Română de Drept
RRDP	- Revista Română de Drept Privat
s. civ.	- secția civilă
s. civ. propr. int.	- secția civilă și de proprietate intelectuală
T.	- Tribunalul

TJ	- Tribunalul Județean
TMB	- Tribunalul Municipiului București
T. Pop.	- Tribunalul Popular
T. Reg.	- Tribunalul Regional
TS	- Tribunalul Suprem

Titlul IV

Transmisiunea moștenirii

Capitolul I

Dreptul de opțiune succesorală

Secțiunea I

Probleme generale privind dreptul de opțiune succesorală

§1. Noțiunea de „opțiune succesorală”

247. Precizări prealabile. În dreptul român, atât în cazul moștenirii legale, cât și în cazul moștenirii testamentare, transmiterea patrimoniului succesoral (transmisiune universală ori cu titlu universal) sau a bunurilor determinate din patrimoniu (transmisiune cu titlu particular) operează *de drept* din momentul deschiderii moștenirii, fără vreo manifestare de voință din partea succesibilului și chiar fără știrea lui. Mai mult decât atât, în caz de moarte a succesibilului înainte de lichidarea moștenirii la care avea dreptul, ea se retransmite, tot *de drept*, asupra moștenitorilor săi, ca făcând parte din propriul lăsământ succesoral. Rezultă că, în dreptul nostru, patrimoniul succesoral *nu rămâne niciun moment fără titular*¹.

Cu toate că transmiterea patrimoniului succesoral se produce de drept din momentul deschiderii moștenirii, ea nu are caracter definitiv

¹ În dreptul roman, dacă la moștenire veneau *heredes voluntarii (extranei)*, până la acceptarea de către ei a moștenirii (prin *aditio hereditatis*) aceasta nu avea titular, fiind o *hereditas iacens* („moștenirea care zace la pământ”). Deoarece între momentul deschiderii moștenirii și momentul acceptării sale trecea un interval de timp, se punea problema de a ști cine era titularul patrimoniului. În dreptul roman răspunsul a fost dat prin adagiul *hereditas iacens sustinet personam defuncti* („moștenirea deschisă, dar neacceptată prelungește personalitatea defunctului”), formulat pe baza unui text din Ulpian (a se vedea: E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 85 și 436; D. Oancea, *Introducere în dreptul roman*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 60).

și obligatoriu¹. Dimpotrivă, ca principiu de ordine publică, legea precizează că „*nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine*” (art. 1.106 C. civ.). Prin urmare, succesibilul² are dreptul de a alege – numit *drept de opțiune succesorală* – între consolidarea (confirmarea) titlului de moștenitor prin acceptarea moștenirii și desființarea aceluși titlu prin renunțarea la moștenire. În acest sens, art. 1.100 alin. (1) C. civ. prevede că „*Cel chemat la moștenire în temeiul legii sau al voinței defunctului poate accepta moștenirea sau poate renunța la ea*”.

248. Variante de opțiune. Potrivit legii, după deschiderea moștenirii succesibilul are dreptul de a alege între două posibilități:

- *Acceptarea moștenirii.* Acceptarea consolidează transmisiunea moștenirii realizată de plin drept la data decesului. Succesibilul care optează în acest sens își consolidează titlul de moștenitor și – dacă este moștenitor universal sau cu titlu universal – va fi obligat să răspundă pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral (răspunde *intra vires hereditatis*). Astfel fiind,

¹ În dreptul roman, *heredes sui et necesarii* și *heredes necesarii* dobândeau de drept și obligatoriu moștenirea (nefiind nevoie să-și manifeste voința de a o accepta), fără posibilitatea repudierii ei. *Heredes sui et necesarii* („cei ce se moștenesc pe ei înșiși”, categorie ce cuprindea fiii, fiucele, nepoții de fii – dacă tatăl lor a predecedat bunicului sau a fost emancipat –, soția căsătorită *cu manus* – considerată drept fiică a defunctului –, precum și adoptatul și adrogatul) dobândeau moștenirea – legală sau testamentară – în mod necesar, deoarece ei erau socotiți a fi stăpânit împreună cu *de cuius* bunurile moștenirii, încă din timpul vieții acestuia. *Heredes necesarii* (categorie ce cuprindea sclavii instituți, fie cei proprii ai testatorului, fie cei ai altor persoane) puteau veni numai la moștenirea testamentară și nu o puteau repudia. Numai *heredes voluntarii (extranei)* – adică acei moștenitori care erau străini de persoana defunctului, în sensul că până în momentul decesului nu s-au aflat sub puterea sa – nu moșteneau de drept, ci erau liberi să accepte sau să repudieze moștenirea. Pentru amănunte, a se vedea: E. Molcuț, *op. cit.*, p. 159-160; D. Oancea, *op. cit.*, p. 165, 176-177, 183-184.

² Noțiunea de „succesibil” desemnează *persoana care îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a putea moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală* [art. 1.100 alin. (2) C. civ.]. După exercitarea acestui drept, el își consolidează calitatea de moștenitor (succesor) dacă acceptă moștenirea, iar dacă renunță la ea devine persoană străină de moștenire.

de regulă succesibilul va opta în acest sens dacă moștenirea este neîndoielnic solvabilă¹.

- *Renunțarea la moștenire*. Prin renunțare succesibilul desființează cu efect retroactiv vocația sa succesorală. Devenind străin de moștenire, nu răspunde de pasiv, dar nici nu beneficiază de eventualul activ. Moștenirea în întregul ei va reveni comoștenitorilor sau moștenitorilor subsecvenți. Succesibilul alege această cale dacă moștenirea este neîndoielnic insolubilă sau dacă dorește ca prin renunțarea sa pur abdicativă să beneficieze de moștenire alte persoane (comoștenitori sau moștenitorii subsecvenți).

Dintre cele două posibilități pe care le are succesibilul, *elementul principal îl constituie dreptul de a renunța la moștenire*. Astfel, dreptul de a beneficia de moștenire poate suferi anumite limitări legale [de exemplu, cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală – art. 44 alin. (2) din Constituție]; în schimb, dreptul de a renunța la moștenire nu comportă limitări, căci nimeni nu poate fi constrâns să

¹ În sistemul Codului civil din 1864, acceptarea moștenirii putea fi: i) *pură și simplă* sau ii) *sub beneficiu de inventar*.

i) În cazul *acceptării pure și simple* a moștenirii, succesibilul își consolida titlul de moștenitor și era obligat să răspundă pentru datoriile și sarcinile succesiunii, chiar dacă acestea ar fi depășit ca valoare activul moștenit (răspundea *ultra vires hereditatis*). Astfel fiind, succesibilul opta în acest sens dacă moștenirea era neîndoielnic solvabilă sau dacă din considerente personale (familiale, morale etc.) își asuma riscul plății datoriilor peste valoarea activului moștenit.

ii) În cazul *acceptării sub beneficiu de inventar*, succesibilul își consolida titlul de moștenitor și deci beneficia de moștenire, dar își limita răspunderea sa pentru datoriile și sarcinile moștenirii la emolumentul moștenirii. El răspundea de pasivul moștenirii numai în limita activului succesoral (*intra vires hereditatis*) și numai cu bunurile moștenite (*cum viribus*), punându-și la adăpost bunurile sale personale. Se alegea această variantă când solvabilitatea moștenirii era îndoielnică și succesibilul nu înțelegea să-și asume riscul insolabilității, dar dorea să beneficieze de un eventual sold activ.

Noul Cod civil a consacrat o singură formă de acceptare a moștenirii.

moștenească (*nemo invitus*¹ *heres*). Nu fără temei, acceptarea moștenirii se definește uneori prin raportare la dreptul de a renunța la moștenire. Într-adevăr, prin acceptare titularul dreptului de opțiune succesorală „renunță la dreptul de a mai putea renunța la moștenire”.

§2. Subiectele dreptului de opțiune succesorală

249. Precizări prealabile. Dreptul de opțiune aparține tuturor persoanelor cu vocație succesorală, indiferent dacă vocația lor este legală sau testamentară și fără deosebire după cum vocația este universală, cu titlu universal sau cu titlu particular². În caz de deces al titularului dreptului de opțiune înainte de a-l exercita, acest drept se transmite asupra propriilor moștenitori legali sau testamentari, alături de celelalte drepturi patrimoniale lăsate moștenire³, fără deosebire după cum opțiunea are ca obiect o moștenire legală sau testamentară, universală, cu titlu universal sau cu titlu particular.

Urmează să arătăm în continuare ce probleme se pun în legătură cu dreptul de opțiune al moștenitorilor legali sau testamentari și dacă creditorii pot exercita sau ataca actul de opțiune.

250. Moștenitorii legali. În cadrul moștenirii legale, calitatea de subiect al dreptului de opțiune aparține *tuturor persoanelor cu vocație generală (eventuală) la moștenire*, iar nu numai celor cu vocație concretă (utilă). Cu alte cuvinte, dreptul de opțiune aparține și trebuie să fie exercitat nu numai de către succesibilii chemați în primul rând să moștenească (de exemplu, rudele din clasa I de moștenitori), dar și de către succesibilii subsecvenți (de exemplu, rude din clasa a II-a), fără

¹ *Invitus*, -a, -um (adj. lat.), care acționează împotriva voinței sale, constrâns, involuntar.

² A se vedea M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul Republicii Socialiste România*, Ed. Academiei, București, 1966, p. 88 (lucrarea va fi citată în continuare „*Transmisiunea...*”). Dreptul de opțiune aparține și statului (unităților administrativ-teritoriale) gratificat prin testament. Cu privire la particularitățile dreptului asupra moștenirii vacante, a se vedea Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 276-293.

³ Cu privire la modul de exercitare a dreptului de opțiune retransmis prin moștenire, a se vedea *infra* nr. 266.1.